

Araştırma Makalesi

Machiavelli'in Güncelliği¹

Machiavelli's Timeliness

O. İnan ŞENSES²

Öz

Günümüz siyaseti her ne kadar birçok kurumsal, çoğulcu öğeleri bağrında taşıyor görünse de, siyasi alanda asıl öznenin Hükümdar olduğunu, tek tip bir siyasi iklimde yaşadığımızı iddia etmek abartı olmasa gerek. Böyleyse, siyasetin yalın, kaba ama gerçek dilinin teorik arka planına özlü bir bakış yararlı olabilir. Machiavelli'i dinlediğimizde göreceğiz ki, siyaset idealize edilmeyip, neyse o olarak kavranacak ve çoğu zaman dile getirilmeyen, saklanan zor öğesi siyasette yapıcı bir rol üstlenecek. Yazgı/virtue; arzu/akıl; yasa/zor; hükümdar/halk ikiliklerinden türeyen gerilimlerin siyasi kuruluşa nasıl olanak sağladığını, Machiavelli, bize tüm sadeliğiyle tanıtıyor.

Anahtar Kelimeler: yazgı, virtue, arzu, yasa, zor, hükümdar.

Jel Kodları: B15, P16.

Abstract

Though today's politics seems to depend on many institutional and pluralistic elements, it is not an exaggeration to claim that the real subject in the political area is the sovereign and that reason we live in a uniform political atmosphere. If so, a sharp looking at the theoretical background of the simple, crude but real language of politics may be helpful. When we will listen to Machiavelli, we will see that politics will not be idealized, but comprehended as whatever it is, and oftenly unspoken and hidden element of politics which is force, will play a constructive role in politics. Machiavelli proves us all simplicity that fate/virtue; desire/reason; law/force; sovereign/public dualities's tensions that how to provide to political establishment.

Keywords: fate, virtue, desire, law, force, sovereign

Jel Codes: B15, P16.

¹ Bu metin, *Platon'dan Smith'e Sosyal Düzenin İnşası* isimli doktora tezimin *Machiavelli'in Büyüsü* bölümünün kimi eklemeler ve çıkarmalarla yeniden ele alınışının ürünüdür.

² Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü.

Başlangıç

Karmaşık bir yüzyılın, boğucu bir dönemin yaşayanlarıyız. İktisadın kurucu figürlerinden Adam Smith’in zenginleşme sonucu peşi sıra gelecek refah ve özgürlük inancının, bu iyimserliğin, çok ama çok uzağında bir yüzyılı deneyimliyoruz. Tarih sanki içe bükülmüş, ilerleme, tekrara, hatta gerilemeye işaret ediyor gibi. Kapitalist üretim biçiminin vardığı nokta, her şeyin metalaşması ölçüsünde daha da acı reçeteleri insanlığa dayatmakta. On sekizinci yüzyılın sonlarında yavaş yavaş şekillenmeye başlayan piyasanın her şeye yeter gücü, onun son çözümlemede sosyal düzeni kuracağına dönük “iman”, günümüz deneyimiyle bir kara komediye işaret ediyor olsa gerek.

“Alman faşizmini anlamak için, Ricardo İngilteresi’ne dönmemiz gerekiyor.” diyordu Polanyi, on dokuzuncu yüzyıl piyasa sapkınlığının evrilebileceği noktayı işaretlemek için. Piyasanın yaratıcı, düzenleyici gücü hiç umulmadık bir anda karşıt bir güce, yıkıcı bir siyasal yapılanmaya kapı aralayabiliyor çünkü. Üretim biçiminin ve onun sürekliliğinin mekanı olan piyasanın krizi, siyasetin krizi biçiminde beliriyor dün olduğu gibi bugün de...

Bir bakıma yüzyılımızı hükümdarlar şekillendireceğe benzer. İlerleme düşüncesiyle umulan siyasal çoğulluk, günümüzde tek tipleşen bir siyasal öznenenin kıskacında. Bu kısaç ezeli ve ebedi olmasa da dünün ve bugünün basit gerçeği olarak hep yanı başımızda. Böylesi bir durumda hiç değilse *Hükümdar*’a öğüt vermeye kalkışılrsa ya da *Hükümdar*’ın siyasal mantığını kavramak istesek, tarih sahnesinden kimi buyur etmemiz uygun olur dersiniz? Siyasetin kaba, çıplak dilini bize anlatması için Machiavelli’e kulak vermemiz, bir ölçüde günümüz siyasal pratiğinin zeminini kavramaya yardım edebilir düşüncesindeyiz.

Yalın Siyasi Gerçeklik

Öyle bir düşünür hayal edelim ki, yaklaşık yüz sayfalık metniyle on altıncı yüzyıldan günümüze onca siyasi/toplumsal tartışmanın içinde yer bulabilsin, birçok öveni ve bir o kadar da yerini bulunabilsin. Küçücük diyebileceğimiz bir metin aracılığıyla siyasete/kuruluşa ilişkin tüm düşünce alışkanlıklarında sarsıntıya yol açsın³, görünmeyeni ya da dolaylı biçimde saklananı aralasın ve işte bu diyebilsin. İşte bu: *füli hakikatin kendisi*⁴. Siyaset kurumunun neliğini, nasıl işlediğini gösterme, olması gerekeni bırakıp hemen önümüzde olanla iş görme cesareti. Karşımızda Niccolò Machiavelli.

“Somut durumun somut tahlili” deyişinin bir örneği olarak görülemez mi Machiavelli’in yöntemi⁵? Toplumsal yaşayış ve siyaset ekseninde deneyimlenen, uygulanan her neyse onun ele alınışı ve çözüme konu edilişi, güçlü bir soruşturma atılımı olarak değerlendirilmelidir⁶. Machiavelli’in

³ Althusser’i dinlemek keyif verici. Ona göre Machiavelli, siyasi düşünce tarihi içinde idealist ve dinsel etik külliyatın ve doğal hukukun her şeyi örten geleneği arasında bir tomurektir (2006: 386).

⁴ Asla ütopyacı olmayan Machiavelli *dosdoğru şeyin füli hakikatine* yönelir (Althusser, 2010: 152). Hayal gücü yerine şeyin sahici gerçekliğine (Althusser, 2006: 384). Machiavelli, etik idealler temelinde siyaseti/devleti kurgulamaz: insana yönelir, gerçekçidir (Ökten, 2014: 139). Berlin’in pek katmanlı çalışmasında belirttiği üzere; insan, idealize edilmiş bir model ekseninde değil olduğu gibi ele alınır (1980: 42). Dahası, hayata geçirilecek her ne ise uygulanabilir olmalı, hayal ürünü değil (1980: 46).

⁵ Berlin’e göre Machiavelli’in yöntemi, pratik yöntemin, gözlemin, tarihsel bilginin, genel görünün ve bir ölçüde bilim öncesi dünyasının deneysel tıbbının bir bileşkesidir (1980: 41).

⁶ “Politikayı kendisi için değil de, bir sorunun ortaya konulması ve tarihsel bir görevin tanımlanması olarak düşünmek (Althusser, 2010: 22).”

düşünce serüvenine sınırlarımızı zorlayarak bir çıkış zemini atfedelim, bir başlangıç koşulunu, verili olanı kabullenişteki serin kanlılığı hemencecik saptayalım:

“... İnsanlar kendi kaynaklarıyla yaşamaktan hoşnut olsalardı ve başkalarını yönetmeye çalışma eğiliminde olsalardı, şüphesiz bu en akılcı ve en kullanışlı seçenek olacaktı... (2009: 26).”

Ama durum hiç de böyle değil! Değilse, iki temel yol var önümüzde. Çok genel olarak ya ideal kurgu gerçeğe hükmünü geçirecek, genel doğrular her şeyin üzerinde tutulacak ya da gerçeğe, göz önünde olana bağlı kalınacak. İdealin gerçeğe hükmünü, sosyal düzenin soyut genellemeler temelinde kurgulanışını, bir bakıma antik geleneği dışlar şekilde, Machiavelli özelinde gerçeğe bağlılığın⁷ yansımalarını keşfedebiliriz. Gerçekle ideal yaşam arasındaki farkın çok büyük olduğu ve ideale bağlılığın eldekini kaybetmeye yol açacağı (2014: 59) anımsatmasını ısrarla vurgulayarak ve hiç unutmadan bu keşfe yol alabiliriz.

Gerilim Uğrakları

Machiavelli’in siyaseti, sosyal düzeni çözümleyişinin ana kurgusunu tanımlamak istesek hemen şunu söyleyebiliriz: *yazgı* kavramsallaştırması, onun sisteminde zemine, ana çerçeveye işaret eder. Güçlü, kuvvetli, zor zapt edilen, tümüyle insan ilişkileri üzerinde bir hayalet gibi gezinen ama, ki bu ama çok önemli, insanın sahip olduğu *virtue*’su ile uyuşabilen/dengelenen bir hayalet, yazgı. *Virtue*’ya, sosyal ilişkiler bütününde girilen, sosyale uygun tutarlı eyleme biçimi⁸ diyelim mi? Toplumun, siyasetin bugünü ve geleceği için belirleyici olan bu ikilinin gerilimi, Machiavelli sisteminin dinamikliğinin doğrudan kanıtı olabilir bize.

Toplumun çekirdeği, siyasetin uğraşı olan insanı ve onun doğasını tanımlaması açısından Machiavelli çok nettir. Sözü hiç dolandırmadan, “kötüyüz” diyor. Saklamaya gerek yok, kötülüğümüzü, iş görürken veri almalıyız (2009: 37). Kuşkusuz bu, iyi olamayız anlamına gelmiyor. Yazgının kolaylaştırıcı etkisiyle iyi olmaya, iyi sonuçlar üretmeye olanağımız var (2009: 490). Kötü kadar iyi (2009: 214). Ne büyük bir gerilim ve dinamizm kaynağı ama! Bir de işin içine arzular dahil olsa ne olur peki? Kabına sığmaz, doymak bilmez istekler (2009: 216). Tarih boyunca değişmeyen aynı arzular ve bize özgümlükler, kolay kolay değişmeyen huyumuz (2009: 148; 2014: 95). İnsan olmaya özgü bin yılların birikmiş alışkanlıkları. Tam da bu eksende insan doğası vurgusu daha da anlamlı görünüyor. Eğer sosyal düzene ilişkin yapıcı bir etkide bulunulacaksa en başta herkesi kendi doğası içinde değerlendirmeliyiz (2009: 200). Yaşanılan zaman, verili doğa, her ne yapırsa yapılsın en temel kısıtımız. İnsan diyor Machiavelli, doğasının yönlendirdiği şekilde iş görür ve buna karşı koyamayız (2009: 399, 401). Bu yargıları göz önünde tutarak şunu hemen belirtmeliyiz: Machiavelli, arzuyu insana özgü görüyor olsa da doğamıza, zamana ve zorunluluğa bağlı eylemlerimizin bir ölçüde bozucu gücü olarak tanımlıyor arzuyu (2009: 216, 397; 2011: 123). Yine mi bir gerilimle karşı karşıyayız yoksa?

Peki, bu gerilimleri bir ölçüde dindirmek, kontrol altına almak olası mı? Ama tüm bunları yok saymadan, ideal bir kurgunun ikincil ögesi kılmadan. Bu gerilimler yani yazgı/virtue, doğamızda hem iyi hem kötü oluşumuz ve zorunluluk karşısında dizginsiz arzunun varlığı, sosyal düzenin

⁷ Peki nasıl? Tekil somut durum... “Evrenselin tekil üstünde egemenlik kurduğu klasik retoriğin alışkanlıklarıyla bağlarını kopartan *teorik bir düzeneğin* ortaya konulmuş olması çok önemlidir (2010: 31)” diyor Althusser.

⁸ Yılmaz’a göre *virtue*, mümkün olabilirliliği, açık etkinliği, gücün ve iktidarın bileşimini imler (2014: 47). Ya da sürekli teyakkuz hali (Zelyüt, 2014: 57). Bumin’in Arendt’ten aktarımına göre *virtue*, moral değil politik bir kavram. Bu durumda, etik fail yerine politik fail (2014: 86)!

inşasında, kuruluşta nasıl işlevli kılınabilir? Bu dinamizm içinde Machiavelli'in soluklanma alanının özellikleri nelerdir? Başlangıç noktası, bulgular tamam, peki ya varılacak yer?

Hükümdar/Halk Bağı ve Yasa/Zor İlişkisi

Machiavelli açısından tarih, bir fen bilimci için laboratuvar neyse odur. Buna şaşmamalı. Olana bağlı kalan, ilişkileri olduğu/göründüğü biçimiyle çözümlemeye dahil eden bir kimse için tarih, verimli bir derinleşme/soruşturma alanı. Her ne kadar geçmiş olsa da! Belirli bir düzene bağlı büyüyen, gelişen sosyalin, siyasetin inşa sürecine kendini adayan Machiavelli⁹, tarihsel deneyimde berraklaşan iki asli aktörün etkileşimi üzerinden düzen inşasına kapı aralıyor: Hükümdar ve Halk¹⁰. Kurucu olan, koruyucu olan (2009: 203). Yoksa yine mi gerilim? Pek tabii¹¹! Yaratabileceği tüm sonuçlarıyla tereddütsüz kabul edilen bu gerilimli ilişkinin gidericisi ya da daha doğrusu hafifleticisi, düzenleyicisi, çıkarsanabilir olduğu üzere yasalardır¹². Şu kışkırtıcı ifadeyi alıntılalım:

"İnsanların zorunlu olmadan hiçbir zaman iyi bir şey yapmamaları, ancak seçeneğin bol ve aşırı özgürlüğün olanaklı olduğu yerde her şeyin kısa sürede karmaşa ve düzensizlikle dolması,... Bu nedenle, açlığın, yoksulluğun insanları çalışkan; yasaların da iyi yaptığı söylenir.

Ve yasa olmaksızın bir şeyin kendiliğinden iyi çalıştığı yerde yasa gereksiz olur. Ancak iyi bir alışkanlık olmadığı zaman, ilkin yasa gerekir... (2009: 36)."

Yasaların varlığı, siyasi aktörlerin ilişki, eylem sürecinde bir ölçüde yansız bir başvuru kaynağı biçiminde yorumlanabilir. Belirli bir düzeni gözeterek yasaya yöneliriz. Peki ya yasa, kurulu düzen adına yeterli olmazsa ne olacak? Zor, bir düzenleyici güç olarak kullanılamaz mı? Yasaların işlevi üzerinden temellendirilen ideal kurgunun sarsılmaya başladığı yerdeyiz¹³. Zor, Machiavelli açısından bir yönetim aracıdır, sosyalin inşa sürecinin bir gerekenidir¹⁴.

⁹ Althusser, Machiavelli'in üzerinde durduğu temel sorunu şöyle açık eder: ulusal bir devlet aracılığı ile ulusal birliğin oluşturulması (2010: 30).

¹⁰ Politik bakış açısının öznesi Halk ile politik pratiğin öznesi Hükümdar arasında indirgenemez bir ikilik söz konusudur (Althusser, 2010: 46). Ütopyalarda tanımlanan insanın tarih dışılığı yerine sosyal ilişki ağı, harmoni ve barıştan öte politik çatışma ve gerilimlerle örülü (Gilbert, 1992: 150).

¹¹ Aması var! Öyle bir gerilim ki, iki aktörün karşılıklı edimleri, cesurca uyanık kalışları tam da bu gerilim ekseninde devlete büyüme olanağı sağlar (Zelyüt, 2014: 59). Savaşım ve gücün, politikanın özü olduğu konusunda Machiavelli ısrarcıdır (Gilbert, 1992: 154).

¹² Yasalar, halkı, bencil çıkarların ötesinde, kamusal iyiliğe yöneltmek adına işlevseldir (Skinner, 2004: 94).

¹³ Zora yapılan bu vurgu etiğin ötelenmesi anlamına mı gelir? İyi ve kötünün ötesinde miyiz yoksa? Bireye değil de sosyale dair bir etik inşasına mı yol alınıyor (Berlin, 1980: 55)? Devletin iyi haliyle bireyin iyi hali aynı değilse (1980: 64), bu soruların yanıtı evettir! Politik toplum etiğin sınırları içinde kalınarak kurulamaz ve korunamaz olduğundan (Strauss, 1989: 86), yine evettir! Politika yalnızca politikaysa (Chabod, 1992: 186 ve 187), yeniden evet! Eğer birey, politik eylem hayatına dahilse bu alanın kurallarınca iş göreceğinden (Gilbert, 1992: 153), yine evet! Son olarak Cassirer söz alsın. Ona göre *Hükümdar* metni, etik ya da etik dışı değil, teknik bir metin. Bu nedenle etik eğilimlerin ötesinde. Devletin inşası için yararlı olan ve olmayan, temel filtre bu (1992: 166)!

¹⁴ Hukukun diliyle değil, güç diliyle konuşur Machiavelli (Althusser, 2006: 387). Güç ilişkileri Machiavelli'de perdesizdir diyor Akal. Hukuk biter! Foyası ortaya çıkan meşruiyet ilişkisi, yönetimin değişmez mantığını tüm zamanlar için açık eder (2014: 41). Akal, *Hükümdar*'da asıl olanın güç ilişkileri olduğu ama bunun meşru kılınma yöntemlerinin üzerinde durulmadığını belirtiyor. Bu nedenle Machiavelli'de diyor, modern meşruiyet düşüncesi yoktur, modern gibi düşünmez o (2014: 38). Peki ya Machiavelli, tüm zamanların güç ilişkilerinin çıplak yalınlığı ile uğraşıyorsa, gücün şöyle ya da böyle işletilmesi, kabul görülüşü ile değil de gücün kendisinde konumlanmışsa, kabaca biçim değil içerikse derdi, o halde modern ya da değil, belki de modern ötesi, kim bilir?

“İki ayrı savaşım yolu olduğunu bilmek gerekir: Biri yasalara uyarak, diğeri zora başvurarak. İlki insanlara özgü, ikincisi hayvanlara. Ne ki çoğunlukla birincisi yetmediği için ikincisine başvurulur. Bir hükümdarın her iki yolu da iyi kullanmayı bilmesi gerekir... (2014: 66).”

Bu ifade, insanlık tarihi süresince siyasete ilişkin yalın bir gerçeğin açık edilmesi biçiminde yorumlanamaz mı? Bu durumda, yine yasa/zor ikiliği ekseninde yeni bir gerilimle mi karşı karşıyayız? Kuşkusuz sürekli başvuru zorun bozucu etkisini de düşünmüyor değil Machiavelli. Bununla beraber zorun işlevli kılınmasındaki çaba hiç de keyfi bir güdüye bağlı değildir. Çünkü insan doğasına ilişkin Machiavelli’in negatif kabulleri zorun kullanımını kendiliğinden doğurur:

“... İnsanlar nankör, değişken, içten pazarlıklı, riyakâr, korkak ve çıkarıcıdır; iyilik yaptığın sürece yanından ayrılmazlar; gerekmediğinde sana kanlarını, canlarını, mallarını... bağışlarlar. Oysa gerektiğinde hepsi arkasını döner... (2014: 64).”

Durum buysa zor üzerinden korkunun inşası anlamsız görünmüyor. Ama bu korku egemenliği, sevgiyi bir ölçüde dışlayacak olsa da kitlenin nefretini kışkırtmamalı (2014: 64, 83). Ne zor bir zanaat şu siyaset! Ama Machiavelli’in asıl olarak nefrete neyin yol açtığı konusunda çok ama çok yalın bir fikri var. Ne yaparsanız yapın diyor, başkasının malına, mülküne göz dikmeyin (2014: 64). Geniş bir yorumlamayla *özel mülkiyet*[sahip olma isteği, gücümüz yettiğince doğamızda var diyor kendisi (2014: 12)] toplumsal ilişkiler alanındaki gerilimin sigortası gibi görünüyor. Üzerine titrenildiği zaman kuruluş, düzen için bir zemin sunan ama tersi durumda üzerine gidildiğinde düzensizliğin nedeni olan bir zemin.

Machiavelli’in Son Sözü

Tanımlamaya çalıştığımız gerilim hatlarının siyasi düzenin inşası açısından belki de en belirleyici, kapsayıcı olanı yazgı/virtue ilişkisinde düğümleniyor. Şöyle ki, yazgı, toplumsal ilişkilerin üzerine iyi ya da kötü etki ediyor olsa da ilişkinin nesnel zemini, insana özgü eylemler için bir özgürlük alanı müjdeliyor. Aklın bizi zorladığı çoğu şeye, gereksinimlerimizin zorladığı (2009: 50), iyi için bir zorunluluğun bulunmadığı yerde kötü olduğumuz (2014: 91), iyilik görünce yükümlülük, iyilik edince beklenti içinde olduğumuz tam da insana özgü nesnel koşullar, güdülenmeler silsilesi altında tüm yapıp etmelerimiz bize bağlı, öteye değil.

Toplumsal/siyasal ilişki ağıımız istencimizle şekillenmeye eğilimlidir. Bu koşullar altında iki aktörün belirleyiciliğinde düzene dair yalın formülasyon şöyle tariflenir: hükümdar, kendisinin bilge olması ölçüsünde, sürekli ve her koşulda halka, hükümdara gereksinimi olduğunu anımsatacak bir yol örmeli, kuşkusuz kendisinin halka dayandığını unutmadan (2014: 40, 68). Ve daha berrak bir ifadeyle: ‘herkesin kendi yararı için ortak iyiye boyun eğmesini sağlayarak özel ve kamusal olan için en büyük dikkat ve duyarlılığı’ (2009: 32) etkin kılması gerekir.

Halkla ilişki ekseninde oluşan gerilimi bu şekilde aşmaya çalışan hükümdar, yazgı karşısında da onun oynaklığına uyum gösterecek bir ruh kıvraklığına sahip olmalıdır (2014: 68). Yazgıya söz geçirme becerisinden yoksun olmayan hükümdar, böylesine bir hükümdarlık zemininde değil halka belki de Tanrı’ya dahi meydan okuyabilir! Bir kimsenin kendi istencinden ve becerisinden doğan eylemin iyi, kesin ve süreduran olacağına ilişkin kabul (2014: 93) ve dahası, yazgı, büyük şeylere etki etmeyi planladığında olanakları kavrayacak yetenekli ve algı gücü yüksek birini seçer (2009: 336) ifadesi, tüm bunlar, yani yetkinleşebilir olan insanın merkeze konuluşu, bu meydan okumanın nedeni olamaz mı? Dünya işlerinden yazgının yarı yarıya da olsa çekilişi, özgür istencin dünya işlerine dahil oluşu siyasetin işleyişini, sosyal düzenin kuruluşunu tümüyle bize bağlı kılmakta.

Pek tabii, her ne kadar onu yok edemesek de yazgının tasarımlarını dokuyabildiğimiz ölçüde (2009: 337) bu olanaklı.

"... Tanrı, bizi tümüyle istencimizden ve bize düşen başarı payından yoksun bırakmamak için her şeyi kendisi yapmak istemez (2014: 98)."

Böyleyse Tanrı'ya teşekkür edelim ve siyasetin/toplumsal ilişkilerin tüm nesneliliği içinde kümelenen gerilim hatları üzerinde bitimsiz bir kavgaya tutuşalım¹⁵. Machiavelli'in vurgulamak istediği sakin bu olmasın! Sonuçta, piyasa ilişkilerine duyulan iyimser güvenin daha da karardığı yüzyılımızda, kabul edilenin aksine, ekonomik yaşam formunun siyasal edimlerden hiç de ayrı olmadığını, piyasanın her şeye gücü yeter yanılması aslında siyasetin gücünden beslendiği basit gerçeğini kavramamız yaşamsal bir önem taşıyor. Bu ekseninde siyasetin abc'si ve Machiavelli'in argümanları zamana inat tazeliğini sürdürmekte ve bizlere bir şeyler fısıldamakta hala...

KAYNAKÇA

- Akal, Cemal Bâli. (2014). "Machiavelli, Makyavelizm ve Meşruiyet Sorunu" İçinde: *Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Althusser, Louis. (2006). "Machiavelli'nin Yalnızlığı" İçinde: *Machiavelli'nin Yalnızlığı ve Başka Metinler*. Çev.: Turhan Ilgaz. Ankara: Epos Yayınları.
- Althusser, Louis. (2010). *İki Filozof: Machiavelli- Feuerbach*. Çev.: Alp Tümertekin. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Berlin, Isaiah. (1980). "The Originality of Machiavelli" İçinde: *Against the Current*. New York: The Viking Press.
- Bumin, Tülin. (2014). "Machiavelli Okumaları" İçinde: *Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Cassirer, Ernst. (1992). "Implications of the New Theory of the State" İçinde: *The Prince*. Çev. ve Der.: Robert M. Adams. New York: W. W. Norton&Company.
- Chabod, Federico. (1992). "Machiavelli's Method and Style" İçinde: *The Prince*. Çev. ve Der.: Robert M. Adams. New York: W. W. Norton&Company.
- Gilbert, Felix. (1992). "Fortune, Necessity, Virtù" İçinde: *The Prince*. Çev. ve Der.: Robert M. Adams. New York: W. W. Norton&Company.
- Machiavelli, Niccolò. (2009). *Söylevler*. Çev.: Alev Tolga. İstanbul: Say Yayınları.
- Machiavelli, Niccolò. (2011). *Orta Elçilikler-Mektuplar*. Çev.: Alev Tolga. İstanbul: Say Yayınları.
- Machiavelli, Niccolò. (2014). *Hükümdar*. Çev.: Necdet Adabağ. İstanbul: Türkiye İş Bankası

¹⁵ Nasıl bir kavgaya? Kiminle? Felsefeyle olabilir mi? Felsefeye inşa girişilen sosyal, politikanın diliyle mi buluşmalı? Bumin'in ifadesiyle felsefe tarihi, Platon'dan bu yana felsefi etkinliğin politikayı küçümsediği ya da politika felsefesine yöneldiği durumlarda onu anlayamadığı örneklerle dolu. Politik eylem ve olaylar, *bütün* ve *süreç* içinde saklı kalmış halde ve Platon'dan başlayarak felsefi düşünme ile politika arasında bir kopukluk söz konusu ta ki Marx'a kadar (2014: 83, 88). Ve belki de daha öncesinde, düşünce geleneği içerisinde kurtarılmayı bekleyen yalnızlığıyla Machiavelli'e kadar: "... Reddedişleri ve konumuyla ona yakın bir başka düşünce onu yalnızlığından kurtarabilirdi: Marx'ın düşüncesi (Althusser, 2006: 392)."

Kültür Yayınları.

- Ökten, Kaan Harun. (2014). "Luther ve Machiavelli: Özgürlük, Devlet ve Hıristiyanlık" İçinde: *Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Polanyi, Karl. (2011). *Büyük Dönüşüm*. Çev.: Ayşe Buğra. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Skinner, Quentin. (2004). *Machiavelli*. Çev.: Cemal Atıla. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Strauss, Leo.(1989). "The Three Waves of Modernity" İçinde: *Ten Essays by Leo Strauss*. Michigan: Wayne State University Press.
- Yılmaz, Levent. (2014). "Machiavelli Galiba Büyük Bir Şaka" İçinde: *Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Zelyüt, Solmaz. (2014). "Makyavelyen Virtü" İçinde: *Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları